

Elit és felelősség

„A bibliai felfogás szerint a káosz az éjszaka utáni időpont, az az időpont, amikor az alvból fel kell kelni (Róm 13,11–14). A káosz arra kényszerít minket, hogy önmagunk és embertársaink számára az ítélet prófétái legyünk; arra kényszerít, hogy legyőzzük a félelmet és harcoljunk... A káosz kezdete a napnak, melynek fényében képesek vagyunk közösen megtenni a felszabaduláshoz vezető lépéseket.” (Ulrich Duchrow: *Lebetséges az igazságosság?* Európa a világrendszerten 1492–1992. Gaja Egyesület, Székesfehérvár, 1993)

A magyar szellemi közélet helyzetéhez és a vidék kulturális problémáéhoz hozzájárul, valójában a káosz, vagyis az éjszaka utáni ébredés időpontjában kell néhány szót ejteni a jelenlegi hely-

”

Minden nemzet életében találunk nagy lelki elbágyadásokat és ismét nagy felelősségszerűket. A felelősség kezdetben nem mindig jelent mindjárt tömegmozgalmat, csak fokozatosan fejlődik azá. Csak a hiányérzet van meg, csak a lendület utáni vágy, amely azért nem tud valósággá válni, mert a hosszú, hiábavaló erőfeszítések után rendszerint fellépő passzivitás, a reménytelenség, az „úgyis minden hiábavaló” meggyőződésének önmegtagadása járva nyos lelki betegségként terjed és ven hatalmas alá a tömegeket, sokszor az egész nemzetet.

Krisztusot Grundtvig, vagy akár Gandhi így volt ez és így van ma is: a küldetés tudata nagy egyéniségekben formálódik ellenállhatatlan erővé és így lesz az eszméből fokozatosan történelem, tömeg, nemzetek életének újabb fejezete, újabb korszaka a felelősség, az előretörés útján.

(Hilscher Rezső: *Falunvelés külföldön. A Jövő Útján, 1935. jan.–febr.*)

zetéről, arról, amit *Csukó Gábor* találó jellemzősével *gazdaságkornak* nevezhetünk. A gazdaságkor „kihívásai gazdaságaiak, a megoldások nemkülönben, s logikus céljuk az emberi közélet gazdaságképzését szervezni”. Talán sosem voltak idősebbek *Madách* sorai a londoni színből, mint napjaink társadalmi megosztottságról és közéleti botrányokról terhes átmeneti országában:

„Ismét csalódtam, azt bívem, elég / Ledöntem a múltnak rémelt / S szabad versenyt szervezni az erőknél / ...Mi verseny ez, bol egyik kardosan / Áll a meztelen ellennek szemében, / Mi függetlenség, száz bol ébezik, / Ha az egyes jármába nem hajol / Kutyának barca ez egy kecs felett.”

Nem eshetünk abba a hibába, hogy csak az egyik oldalt tekintjük, noha erre nagy a kísértés. Mégis, az előnyök és hátrányok egyenlegét tekintve, világunk helyzete meglehetősen komor, s miként azt a világvallások parlamentjének 1993. évi nyilatkozata is összegzi: „Világunk alapjaiban rendeződött meg. Válságban a világgazdaság, a világökölógia, a világpolitika... Emberek százmilliót szemednek a Földön egyre növekvő mértékben a munkanélküliségtől, a nyomortól, az éhínségtől, a családok szétválásától... Politikai és gazdasági korrupciós botrányok folytatódnak mind több államot ér komoly megrázkódtatás. Városokban egyre nehezebbé válik a békés együttélés a társadalmi, faji, etnikai ellentétek, a kábítószerezés, szervezett bűnözés, sőt teljes anarchia miatt. Gyakran már a szomszédok is rettegnek egymástól. Planétánk kiszámíthatatlansága minélletlenül folyik tovább. Kiszöbön áll az ökológiai rendszerek összeomlása.”

Korten, a *Tökés társaságok világuralma* című alapművében, hatalmas tényanyag nyomán a fentiekhez hasonló következtetésekre jut. Az amerikai katolikus püspöki kar 1986. évi körlevele, majd a tizedik évforduló kapcsán, 1996-ban kiadott főpásztori üzenete a gazdag „mintaország” kapcsolatban jól hasonló megállapításokra. De nem kell messze mennünk, hisz a magyar katolikus püspöki kar széles körű visszhangot kiváltó körlevelének helyzetképe hazánk szintjén di-

agnosztizálja a világ egészét is jellemző társadalmi betegségtüneteket.

Az okokat tekintve, több mértékadó forrás a világszerte uralkodóvá váló szabadverseny, korlátok nélküli ügynevezett *laissez faire* típusú kapitalizmust jelöli meg a bajok gyökereként. Még a tőzsdépa Soros György is megállapítja a *Kapitalista fenyegetés* című tanulmányában, hogy „a szabadverseny kapitalizmus elmélete szerint a bőjtől azaz lobet a legjobban szolgálja, ha mindenki korlátok nélkül törekedhet saját érdekeinek kielégítésére. Csak hogy, ha ezt az elképzelést nem tompítja az egyéni érdekek fölött álló közérdek felismerése, mostani rendszerünk – mely bár korántsem tökéletes, megfelel a nyílt társadalom követelményeinek – előbb-utóbb össze fog omlani.”

Ennyit a világban zajló folyamatokról feltétlenül el kellett mondani, hogy megértsük jelenlegi betagozódásunkat. Most azonban néhány szót szólni kell a biztató jelekről is, melyek kétségkívül még csak jelek. A Sztálin alatt kivézt és világszerte rangosan jegyzett *Kondratyev* foglalkozott a hosszú távú ciklusokkal, megállapítván, hogy ötven-hetven éves nagy ciklusok váltják egymást. Mármost véleményünk szerint az „erikamentes” gazdaságkor ciklusa, amely lényegében a második világháború befejeződése óta tart, lassanként véget ér. Sok jel mutat erre, többek között az erika előtérbe helyeződése. A nagy előrelátók jól és határozottan észlelték ezt. *Wilhelm Röpke*, a „rajnai kapitalizmusnak” is nevezett német szociális piacgazdaság szellemi atyja írja *Túl a kinalaton és keresleten* című, 1958-ban megjelent munkájában:

„A tisztia üzleti élet jőzzen világa is erkölcsi

”

A NÉPVEZETŐ MAGYAR INTELLIGENCIA szerepe sokban hasonlít a papsághoz: zárt testület, de nem öncéntian létező, hanem csak a szolgálat érdekében. Az új intelligencia kiképzésében: az *értelmség-nevelésben* e hasonlóság sok irányító gondolatot adhat: akár a hierarchia, akár a munkamegosztás hasznosságát tekintjük. Így határozottan két külön munkacsoportot kell különválasztanunk intelligenciánk keretein belül: az *elméleti embereket* és a *gyakorlati munkásokat*. Az előbbieknek a központban, az utóbbiaknak az egységterületeken van a helyük. Nem erőszakos különválasztás ez: az elméleti emberek és a gyakorlati munkások között nem jelezésbeli, hanem csak a munkavállalás szempontjából van különbség: az egyik ír, tudós, gondolkodó, irányító, a másik a gondolatokat, terveket, eredményeket valóra váltó. A mérték: a rehettség és az aratvalóság.

Az értelmség-nevelés éppen ezért nemzetpolitikai célkitűzéseink között igen fontos szerepre hivatott. Jelentőségében semmi sem kevesebb értékű a néprnevelésnél. A *néprnevelés társadalmunk első, az értelmség-nevelés társadalmunk első rétegének szolgálatában és érdekvédelmében áll.*

(Venczel József: *Új magyar intelligencia. Erdélyi Tudósító, 1935. április. In: V. J.: A falunkunk útján. OBKE, Székelyudvarhely–Budapest, 1993*)

tartalékokból merít, azokkal áll vagy bukik. Ezek az erkölcsi tartalékok fontosabbak, mint valameny gazdasági törvény vagy nemzetgazdasági elv. A gazdaságon túli szellemi-erkölcsi integráció a gazdaságnak mindig előfeltétele mind nemzet, mind nemzetközi szinten... A piac, a verseny, a kinalat és kereslet juttatja nem termelik az említett erkölcsi tartalékokat. Föltétlezzik és elbaszadják őket. A piacon túli területekről kell, hogy jöjjenek, és a közgazdaságtannak semmiféle tankönyve nem belyettesíti őket.”

Mindenképpen szükség van, s a jövőben még inkább szükség lesz azonban a korvász szerepét is betöltő – Röpke szavaival élve – „természetes nemességére”. Ajánlom az alábbi veretes és látok mondásokat konferenciánk minden résztvevőjének figyelmébe:

„Egyre inkább meggyőződésemmé válik annak rendkívüli fontosságát, hogy a társadalomban kell lennie egy nem nagy, de mégis mértékadó csoportnak, amely bizonyos megkülönböztethetetlen normákért és értékekért felelősséget

érez. Ezi a felelősségérzetet azzal is megpecsételi, hogy az említett értékek életpőldájával is a legkeményebben ragaszkodjuk. Természetes nemességnek, nobilitás naturalisnak nevezhetném ezeket az embereket, akiket a társadalom sobasem nélkülözhetet. Ma pedig, amikor annyit minden számítálik és inog, még nagyobb szükségünk van erre a természetes nemességre, erre az elitre, amely nemesi címét csak a legmagasabb szintű teljesítményből származtatja. Az ilyen életet természetes méltóság övezi és az emberek készségesen elismerik tekintélyét. A természetes nemességnek ebbe a szűk rétegébe minden társadalmi csoportból jutnak be emberek, de csak kevesen. Példaadó és lassan érő élet, lemondásokkal teli, a közösséget végzett munka, vitathatatlan jellemesség, alsóbb osztályainak államadó főkeze, erős ítélőképeség, makulátlan magánélet, a jogért és igazságotért való hátor és rendtibiellen kiállás, általában: magas szintű példaadás – ezek azok a tulajdonságok, amelyek a nép bizalmából az osztályok, érdekek, nemtelen szemvedéyek, go-

noszkodások és ostobaságok földe emelik a természetes nemeket, akik így a nemzet lelktismeretűvé válnak.

Az erkölcsi nemességnek e rétegébe tartozni a legnemesebb cél, amely mellett az élet bármilyen más sikere érdektelenné kell hogy halványuljon.

Valamely szabad társadalom, különösen akkor, amikor – mint a miénk – tömegtársadalommá készül ajjasodni, képtelen ilyen cenzori osztály nélkül létezni. A szabad világ fennmaradása attól függ, képes lesz-e korunk a közgondolkodás arisztokráciáját kellő számban létrehozni.” (W. Röpke: *Civitas humana – embérséges társadalom – embérséges gazdaság*. Kráter Kiadó, Bp., 1996. 161–162. o.)

Ezek az útmutató, biztató szavak szólnak egyrészt a jövőnek, másrészt a választott jelenlétüknek, mint a közgondolkodás arisztokráciájának, mert a bibliai szólasz szerint, „sokan vannak a meg-hívottak, de kevesen a választottak”.

Kindler József
professor emeritus, BKÁE

”

Amikor három évvel ezelőt a Kifűnök Iskolájának gondolatát megfogható formában és külföldi példára hivalkozva a szélesebb nyilvánosság előtt, innen a mikrofon mellől felvettem, váratlan visszhangra találtam. Mire író hosszú évek tapasztalatai jól ismerem a visszhangok erejét. Az írás vagy szó, akár szépirodalmi mű formájában jelenik meg, akár közérdekű kérdést érint, olyan, mint a hőmérő. A nyilvánosság külső ablakába illeszve néha lapypontot mutat: senkit sem érdekel. A Kifűnök Iskolájának gondolata magas hőfokot mutatott. Szinte lobogott benne a higany, száz és száz levelet, hozzászólást kaptam, amelyek hangja az elvontnak látszó kérdés körül néha szenvedélyes és drámai volt. Tanítók, tanítók, egyetemi professzorok, kartonatisták, vidéki földbírók, ifjúsági vezetők, írók, újságírók szólnak hozzá, sőt a paraszti rétegből is jönek hangok. A sajtó pártfogólag, bírálóan vagy támadóan lépett fel ellene, a nagy példánlat egészen a parlament vitákba is és egyre nagyobb hullámokat vetett. Az érdeklődésnek ez a váratlan áramlata egészen színté magával sodort, bejártam a nagyobb városokat és előadásokat tartottam. Cikkelnem is írtól-felolvasásaimra kapott válaszokból má már egész kis levéltáram van. A magyar gondolkodás ösztönösen eljutott odáig, hogy a nemzetnevelés nagy kérdésével komolyan foglalkozzék – a visszhangot mindenütt ez az ösztönöszerű megérés adta.

(...)

Éz az iskola nem arra szolgál, hogy történelmet formáló géniuszokat vagy üstökösöket teremtsen, – ezek mindig öntozatos urakon találják meg a maguk felirő útját – ez az iskola csupán arra szolgál, hogy az államigazgatás rozsdás gépezetébe friss alkatrészeket, friss acélt hozzon s e nagy gép működését új szellemmel, új átfogó gondolkodással, mélyebb hivatásudattal és nagyobb mélységgel olajozza meg.

Ha ez az iskola, amely az egységgel párhuzamosan működik, évente csak 30–40 embert küld a magyar államigazgatásba, ez már olyan eredmény lenne, amelynek lassú és állandó átforgaloms ereje rövid időn belül megmutatkozna.

(Ziláhy Lajos: *Milyen lesz az iskola? Hírl. 1942. október 1.*)